

РОЗДІЛ 8. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДОСКОНАЛЕННЯ ДОКУМЕНТУВАННЯ РЕЗЕРВІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ У СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ

IMPROVEMENT OF DOCUMENTATION OF RESERVES AND SECURITIES IN THE SYSTEM OF ENTERPRISE ACCOUNTING

У статті проаналізовано динаміку сформованих поточних забезпечень та резервного капіталу підприємствами України. Розроблено форми первинних документів для їх обліку. Зокрема, для розрахунку розміру резервного капіталу необхідні показники: розмір щорічних відрахувань; величина чистого прибутку, частина якого і перераховується до резерву; нерозподілений прибуток (як можливе джерело формування); розмір статутного капіталу, який є основою для визначення величини резерву; величини нарахування та використання його. У розрахунку забезпечень виплат відпусток передбачено показники місячного та річного фондів оплати праці, планова сума відпускних у розрізі витрат та нарахування ЄСВ на них. У розрахунку забезпечення на гарантійний ремонт передбачено коефіцієнт, вартість реалізації, величину сформованого і використаного забезпечення. Окремо запропоновано методику розрахунку коефіцієнта, у якій ураховано види ремонтів, їх частота та вартість. У запропонованому документі розрахунку резерву сумнівних боргів передбачено обидва методи його формування і необхідні показники.

Ключові слова: резерви, забезпечення, документування, облік, розрахунок забезпечення на гарантійний ремонт.

В статті проаналізована динаміка сформованих текущих обеспечений и резервного капитала предприятиями Украины. Разработаны формы первичных документов для их учета. В частности, для расчета размера резервного капитала необходимы показатели: размер ежегодных отчислений; величина чистой прибыли, часть которой перечисляется в резерв; нераспределенная прибыль (как возможный источник формирования); размер уставного капитала, который является основой для определения величины резерва; размер его начисления и использования. В расчете обеспечений выплат отпусков предусмотрены показатели месячного и годового фондов оплаты труда, плановая сумма отпусков в разрезе расходов и начисления ЕСВ на них. В расчете обеспечения на гарантийный ремонт предусмотрены коэффициенты, стоимость реализации, размер сформованного и использованного обеспечения. Отдельно предложена методика расчета коэффициента, в которой учтены виды ремонтов, их частота и стоимость. В предлагаемом документе расчета резерва сомнительных долгов предусмотрены оба метода его формирования и необходимые показатели.

Ключевые слова: резервы, обеспечение, документирование, учет, расчет обеспечения на гарантийный ремонт.

УДК 657.246

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct54-40>

Карий О.І.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри менеджменту
організації

Національний університет
«Львівська політехніка»

Воськало Н.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку та аналізу
Національний університет
«Львівська політехніка»

Karyu Oleh

Lviv Polytechnic National University

Voskalo Natalia

Lviv Polytechnic National University

Law requires the creation of securities and reserves for most companies. The formation of reserve capital is mandatory for joint-stock companies in the amount of not less than 15% of the authorized capital, and for limited and additional liability companies – in the amount of the contribution of the participant who decided to withdraw from the company. Large and medium-sized enterprises are required to create the securities and reserve of doubtful debts, as well as small enterprises in the case when they are under the general system of taxation. The dynamics of the formation of reserves and securities shows a decline in 2015, and in subsequent years – their growth. Reserves and securities are reflected not only in different sections, but also in different parts in the balance sheet: the reserves for doubtful debts are in the asset as a regulation of receivables, and reserve capital and collateral – in liabilities, even though by their economic nature all their components are directly related to retained earnings, i.e. equity. The process of documenting the creation and use of reserves and securities is not regulated by any mandatory document. For its implementation, the forms of primary documents are proposed, which meet the requirements for documenting business transactions of accounting and provide all the necessary indicators for their calculation following the requirements of national standards. For business entities that sell goods with a quality guarantee, there is a need to create collateral for warranty repair. To form it, it is necessary to analyze the total value of returned goods in the total sale value for the reporting period. Warranty repairs can be of different cost and frequency, depending on the type of parts that have lost their suitability. Therefore, to form collateral for warranty repairs, it is advisable to develop a classification of types of repairs, taking into account their frequency and cost. It is expedient to form collateral for warranty repairs according to the nomenclature of sold products, as different goods require different, both in time and in the cost, warranty services. The proposed primary documents are the basis for determining transactions with reserves and securities in accounting, their further evaluation, and generalization in reporting.

Key words: reserves, securing, documentation, accounting, calculation of collateral for warranty repair.

Постановка проблеми. Створені на підприємствах резерви та забезпечення дають змогу рівномірно розподілити витрати між звітними періодами та підтримати стійкість фінансово-майнового стану в кризовий час неплатежів контрагентів чи збиткової діяльності, а також під час зростання сезонних витрат. Чинне законодавство,

визначаючи необхідність створення певних видів резервів більшістю підприємств, як правило, не регламентує ні видів документів для їх первинного обліку, ні порядку їх визнання й методики оцінювання. Водночас документування господарської операції є тим відправним моментом, який процедурно визначає факти її визнання в системі

бухгалтерського обліку, отже, впливає на інші процедури обліку, зокрема оцінювання, відображення на рахунках обліку, узагальнення у звітності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам обліково-аналітичного забезпечення резервів та забезпечень присвячено праці українських та закордонних учених. Так, М.Д. Корінько і І.М. Гриненко [1] уточнюють поняття «фонд», «резерв», «оціночний резерв», «забезпечення», наводять їхні спільні та відмінні ознаки. І.О. Падій [2] розглядає поняття резервів та забезпечень в історичному аспекті та наводить нормативно-правове регулювання. О. Ольховик [3] та Т. Мурашко [4] розкривають практичні аспекти відображення резервів в обліку в контексті оподаткування. Ю.А. Верига [5] обґрунтовує види резервів, які доцільно створювати торговельним підприємствам. Ю.В. Демська та Л.М. Пилипенко [6] аналізують перелік первинних документів, якими оформляють операції з резервами, звертаючи увагу на те, що жоден із запропонованих іншими авторами форм документів не затверджений законодавчо. За результатами цих та інших досліджень автори роблять висновки про необхідність удосконалення методики бухгалтерського обліку резервів і забезпечень практично за всіма обліковими етапами, а насамперед документування, що підтверджує невіршеність цієї частини проблеми організації бухгалтерського обліку резервів і забезпечень.

Постановка завдання. Метою дослідження є вдосконалення методики документування резервів та забезпечень у системі бухгалтерського обліку щодо оцінювання забезпечення на гарантійний ремонт.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Створення забезпечень та резервів для більшості підприємств є обов'язковим згідно із законодавством. Зокрема, резервний капітал необхідно створювати для акціонерних товариств обсягом не менше 15% від статутного капіталу, а для товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю – у розмірі оплати частки, яку товариство викуповує у свого учасника. Призначення резервного капіталу має певні особливості для різних

видів товариств. Акціонерні товариства можуть його використовувати на покриття можливих збитків чи виплату дивідендів за привілейованими акціями. Призначення резервного капіталу для інших товариств законодавчо не визначене, фактично це зарезервована частина прибутку, яку не можна використовувати для виплат засновникам.

Необхідність створення забезпечень передбачено П(С)БО 11 «Зобов'язання», а формування резерву сумнівних боргів регламентує П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Основним критерієм, який визначає обов'язок створення резервів і забезпечень, виступає не організаційно-правова форма, а величина підприємства. Тобто мікропідприємства та малі підприємства на спрощеній системі оподаткування можуть створювати перелічені вище забезпечення і резерви, але не зобов'язані це робити.

Обсяги створених забезпечень та резервного капіталу на підприємствах України за 2013–2017 рр. наведено в табл. 1. Із 2013 до 2015 р. спостерігається спад величини створених забезпечень на 2 139 393,2 млн грн (98%) та скорочення кількості акціонерних товариств на 9 242 од. (37%) і товариств з обмеженою відповідальністю на 27 166 од. (5%). Така тенденція може бути пов'язана із ситуацією в державі, зокрема військовими діями на Сході країни, що призвело як до необхідності використання раніше створених забезпечень, так і до закриття підприємств чи втрати державою контролю над ними. Коливання величини резервного капіталу не настільки суттєве: у 2014 р. зростання на 6 600,9 млн грн (13%); у 2015 р. – зменшення на 2 525,1 млн грн (4%), що може бути зумовлене законодавчими вимогами до його створення, а саме щодо необхідності щорічного перерахування не менше як 5% від обсягу заробленого чистого прибутку до резервного капіталу до завершення формування необхідного його розміру. Зменшення резервного капіталу, насамперед, пов'язане зі скороченням кількості підприємств, які були зобов'язані його створювати. Із 2016 р. кількість суб'єктів господарювання починає зростати, але змінюється їхня організаційно-правова форма з

Таблиця 1

Статистичні дані сформованих поточних забезпечень та резервного капіталу на підприємствах України, 2013–2017 рр.

Показник	2013	2014	2015	2016	2017
Поточні забезпечення, млн грн	2169850,8	45794,7	30456,8	59357,8	104852,3
у т. ч. промисловість*	633923,9	10285,9	16478,8	27344,8	47795,3
Резервний капітал, млн грн	50735,0	57335,9	54810,8	61851,9	68372,2
у т. ч. сільське, лісове та рибне господарство*	14172,8	15213,4	18674,7	24443,1	28649,0
Кількість підприємств, од.:					
акціонерні товариства	24813	23110	15571	15206	14710
товариства з обмеженою відповідальністю	515371	519607	488205	532401	576554

* галузь, в якій резерви та забезпечення створені в найбільшому розмірі

Джерело: узагальнено авторами на основі [7]

акціонерного товариства на товариство з обмеженою відповідальністю.

Резерви і забезпечення у балансі відображаються не лише в різних розділах, а й у різних частинах: резерв сумнівних боргів в активі як регулятор дебіторської заборгованості, а резервний капітал і забезпечення – у пасиві, незважаючи на те що своєю економічною сутністю всі складники мають безпосереднє відношення до нерозподіленого прибутку, тобто власного капіталу. Резервний капітал формується з чистого або нерозподіленого прибутку. Під час створення забезпечень чи резерву сумнівних боргів виникають витрати, а під час їх списання – доходи, що безпосередньо пов'язані з формуванням кінцевого фінансового результату – прибутку або збитку.

Бухгалтерський облік будь-якого об'єкта починається зі складання первинних документів. Для обліку забезпечень та резервів немає імперативно затверджених форм первинних документів, що може бути зумовлено приналежністю їх створення чи використання до внутрішніх операцій підприємства. Проте без належним чином оформленого документу господарську операцію обліковувати не можна. Як правило, бухгалтери в таких ситуаціях використовують бухгалтерську довідку. Підприємства можуть розробляти свої форми документів із дотриманням усіх необхідних реквізитів і вимог, передбачених законодавчо-нормативними документами, та затверджувати їх наказами по підприємству.

Серед усіх можливих видів резервів підприємства найчастіше використовують резервний капітал та забезпечення виплат відпусток. З урахуванням специфіки цих резервів нижче запропоновано форми первинного обліку операцій із їхнього формування (табл. 2, 3).

Форму розрахунку, наведену в табл. 2, доцільно використовувати акціонерним товариствам, для

яких встановлено мінімальний розмір резервного капіталу. Запропонована колонка розрахунку «нерозподілений прибуток» призначена для відображення можливого формування резервного капіталу не лише за рахунок чистого прибутку, а й за рахунок нерозподіленого. Сформований резерв можна використовувати на покриття збитків минулих періодів. Товариствам з обмеженою та додатковою відповідальністю достатньо використовувати бухгалтерську довідку, оскільки така операція в них є одноразовою згідно з вимогами законодавства, але у разі прийняття рішення про доцільність створення цього резерву на підприємстві використання запропонованої форми буде доречним.

Із усіх видів забезпечень найбільш поширеним є забезпечення на оплату відпусток. Запропоновану форму документу для його розрахунку складено згідно з вимогами національних стандартів та наведено в табл. 3.

Для суб'єктів господарювання, які реалізують товари з гарантією якості, виникає необхідність створення забезпечення на гарантійний ремонт. Для його формування аналізують сукупну вартість повернутих товарів у загальній сумі реалізації за звітний період. Гарантійні ремонти можуть бути різної вартості та періодичності залежно від виду деталей, які втратили придатність. Тому з метою формування забезпечення на гарантійний ремонт доцільно розробити класифікацію видів ремонтів з урахуванням частоти їх проведення та вартості.

Зазначені групи видів ремонтів повинен розробити спеціаліст із ремонтного відділу та передати бухгалтерії. Коефіцієнт для розрахунку забезпечення пропонуємо розраховувати за формулою (1):

$$K = \frac{\sum_i^n D_i * P_1 + \sum_i^n D_i * P_2 + \dots}{\sum_j^m B_j}, \quad (1)$$

Таблиця 2

(назва підприємства)

Розрахунок формування резервного капіталу за _____

% щорічних відрахувань	Чистий прибуток за _____, грн	Нерозподілений прибуток, грн	Статутний капітал, грн	Резервний капітал, грн			
				Розмір згідно з вимогами законодавства (к4*0,15)	Сформовано за рік	Використано за рік	Залишок
1	2	3	4	5	6	7	8

Відповідальна особа _____

(підпис, прізвище, ініціали)

дата _____

(назва підприємства)

Розрахунок забезпечень виплат відпусток
за _____ 20__ р.

№	Показник	Розрахунок	Значення
1	Місячний фонд оплати праці (штатний розпис), грн		
2	Річний фонд оплати, грн	р. 1*12	
3	Кількість днів у році за винятком святкових та неробочих		
4	Планова сума відпускних виплат, грн	р.2/р.3*24*	
5	Коефіцієнт місячного розміру формування забезпечення	р.4/р.2	
6	Фактичний місячний фонд оплати за видами:		
6.1	- робітників (23 рахунок)		
6.2	- загально виробничого персоналу (91 рахунок)		
6.3	- адміністративний персонал (92 рахунок)		
...	...		
7	Місячний розмір нарахування забезпечення на виплату відпускних за видами витрат	$\sum(7.1:7.3)$	
7.1	- виробничі витрати (23 рахунок)	р.6.1*р.5	
7.2	- загально виробничі витрати (91 рахунок)	р.6.2*р.5	
7.3	- адміністративні витрати (92 рахунок)	р.6.3*р.5	
...	
8	Місячний розмір нарахування ЄСВ на відпускні за видами витрат та ставками	$\sum(8.1.1:8..3.2)$	
8.1.1	- виробничі витрати (23 рахунок) 22%	р.7.1*0,22	
8.1.2	- виробничі витрати (23 рахунок) 8,41%**	р.7.1*0,0841	
8.2.1	- загально виробничі витрати (91 рахунок) 22%	р.7.2*0,22	
8.2.2	- загально виробничі витрати (91 рахунок) 8,41%**	р.7.2*0,0841	
8.3.1	- адміністративні витрати (92 рахунок) 22%	р.7.3*0,22	
8.3.2	- адміністративні витрати (92 рахунок) 8,41%**	р.7.3*0,0841	
...	

* кількість днів відпустки, передбачена колективним договором

** ставка ЄСВ для працівників з інвалідністю

Відповідальна особа

(підпис, прізвище, ініціали)

дата

де K – коефіцієнт формування забезпечення на гарантійний ремонт;

D_i – i -та група вартості ремонту деталей;

P_1 – перший рік експлуатації;

P_2 – другий рік експлуатації;

n – кількість груп деталей за вартістю ремонту;

V_j – вартість реалізації кожного року впродовж гарантійного періоду;

m – кількість років гарантійного періоду.

У чисельнику кількість $\sum D \cdot P$ дорівнює кількості років гарантійного періоду. Місячна величина нарахування забезпечення розраховується множенням визначеного коефіцієнту на вартість реалізації у цьому періоді. Упродовж року доцільно використовувати один первинний документ, в якому записувати суми помісячно за формою, наведеною в табл. 4.

Забезпечення на гарантійний ремонт доцільно формувати за номенклатурою реалізованої продукції, оскільки різні товари потребують різного як

за часом, так і за вартістю гарантійного обслуговування.

Методика розрахунку резерву сумнівних боргів розкрита в П(С)БО 10. Запропонована форма первинного документу (табл. 5) охоплює показники для його розрахунку за різними методами: абсолютної суми сумнівної заборгованості (колонки 1–2) та із застосуванням коефіцієнта сумнівності (колонки 3–4).

Висновки з проведеного дослідження. Необхідність створення резервів і забезпечень передбачена чинним законодавством, однак порядок їх документального оформлення не регламентований жодним імперативним документом. Для його виконання запропоновано форми первинних документів, які відповідають вимогам щодо документального оформлення господарських операцій бухгалтерського обліку. Запропоновані первинні документи є підставою для визначення операцій

Таблиця 4

(назва підприємства)

Розрахунок забезпечення на гарантійний ремонт у ____ році

Місяць	Коефіцієнт	Вартість реалізації, грн	Забезпечення гарантійних зобов'язань, грн		
			Сформовано	Використано	Залишок

Відповідальна особа _____

(підпис, прізвище, ініціали)

дата _____

Таблиця 5

(назва підприємства)

Розрахунок резерву сумнівних боргів

Сумнівна заборгованість		Розрахунок з використанням коефіцієнта сумнівності		Резерв сумнівних боргів, грн
Дебітор	Сума, грн.	коефіцієнт сумнівності*	дебіторська заборгованість, грн	
1	2	3	4	5

* розрахунок коефіцієнта показується під таблицею

Розрахунок коефіцієнта сумнівності _____
 Донараховано резерву _____
 Відповідальна особа _____

(підпис, прізвище, ініціали)

дата _____

із резервами і забезпеченнями у бухгалтерському обліку, їх подальшого оцінювання й узагальнення у звітності.

верситету «Львівська політехніка». *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2014. № 794. С. 158–163.

7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 09.04.2021).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Корінко М.Д., Гриненко І.М. Резерви як об'єкт бухгалтерського обліку: уточнення категорійно-понятійного апарату. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 4. С. 15–20.
2. Падій І.О. Економічний зміст і функціональні завдання резервів та забезпечень на підприємстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 21(2). С. 48–53.
3. Ольховик О. Резерви різні потрібні, резерви різні важливі. *Податки і бухгалтерський облік*. 2018. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/october/issue-80/article-39723.html> (дата звернення: 12.04.2021).
4. Мурашко Т. Створення резервів: облік та використання. 2017. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100006548-ctvorennya-rezerviv-oblik-ta-vikoristannya> (дата звернення: 12.04.2021).
5. Верига Ю.А. Види та облік фінансових резервів торговельного підприємства. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2015. № 3. С. 75–79.
6. Демська Ю.В., Пилипенко Л.М. Первинний облік резервів на підприємствах. *Вісник Національного уні-*

REFERENCES:

1. Korinko M., Grinenko I. (2021) Rezervy yak ob'ekt bukhhalterskoho obliku: utochnennya katehoriyno-ponyatiynoho apparatu [Reserves as an object of accounting: specification of the category-conceptual apparatus]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 4, pp. 15–20.
2. Padii I.O. (2018) Ekonomichnyy zmist i funktsionalni zavdannya rezerviv ta zabezpechen na pidpryyemstvi [Economic essence and functional objectives of reserves and ensuring at enterprise]. *Uzhorod National University Herald. International Economic Relations And World Economy*, vol. 21, no. 2, pp. 48–53.
3. Olkhovik O. (2018) Rezervy rizni potribni, rezervy rizni vazhlyvi [Different reserves are needed, different reserves are important]. *Podatky i bukhhaltersky oblik. (electronic journal)*. Available at: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/october/issue-80/article-39723.html> (accessed 12 April 2021).
4. Murashko T. (2017) Ctvorennya rezerviv: oblik ta vykorystannya [Creation of reserves: accounting and use]. Available at: <http://www.visnuk.com.ua/uk/>

publication/100006548-ctvorennya-rezerviv-oblik-ta-vikoristannya (accessed 12 April 2021).

5. Veryha Yu.A. (2015) Vydy ta oblik finansovykh rezerviv torhivelnoho pidpryyemstva [Categories and Accounting of Financial Reserves at a Trade Enterprise]. *Scientific Bulletin of National Academy of Statistics, Accounting and Audit*, vol. 3, pp. 75–79.

6. Demska Y.V., Pylypenko L.M. (2014) [Primary accounting of reserves at enterprises]. *Management and Entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development*, vol. 794, pp. 158–163.

7. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 10 April 2021).